

МЕНЕДЖМЕНТ

DOI: 10.31388/2519-884X-2022-46-8-13

УДК 006.015

Боднар О.В., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів
і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
bodnar_o.v@ukr.net

Стемковська І.В., старший викладач кафедри обліку і аудиту
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
iruna_stemkovska@ukr.net

СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Анотація. В статті розглядаються питання, пов'язані з стандартизацією і сертифікацією процесів, продукції та послуг. Обґрунтовано необхідність використання стандартизації і сертифікації як методів забезпечення якості. Висвітлено завдання та принципи стандартизації. Обґрунтовано важливість сертифікації як одного із важливих способів поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності процесів, робіт, послуг.

Ключові слова: стандартизація, сертифікація, обов'язкова сертифікація, добровільна сертифікація, якість.

JEL code classification: D 18

Bodnar Oresta, Ph.D., Ass. Prof.
Separated Subdivision of National University of Life and Environmental Science of Ukraine
«Berezhany Agrotechnical Institute»
bodnar_o.v@ukr.net

Iryna Stemkovska
Senior Lecturer of the Department of Accounting and Auditing
Separated Subdivision of National University of Life and Environmental Science of Ukraine
«Berezhany Agrotechnical Institute»
iruna_stemkovska@ukr.net

STANDARDIZATION AND CERTIFICATION AS A MEANS OF QUALITY ASSURANCE

Abstract. This article is devoted to issues related to standardization and certification of processes, products and services. It substantiates the need to use standardization and certification as methods of quality assurance. The terms "standardization" and "certification" are defined. The purpose, main tasks and principles of standardization are highlighted. It is noted that a characteristic feature of standardization is that its scope and application, level of development are in a wide range. It has been established that one of the key problems of scientific, technical and economic development of countries is the problem of improving the quality and competitiveness of products and services. It is noted that improving the quality and increasing the competitiveness of goods (processes, works, services)

is possible only on the basis of standardization. It allows you to regulate product quality requirements, to more effectively solve specialization problems, to determine the most rational methods of production and processing of raw materials, to manage the quality of goods in production and the sphere of circulation. It has been proven that one of the important ways to improve the quality and increase the competitiveness of processes, works, and services is its certification. The types of certification are disclosed. The importance of certification as one of the important ways to improve the quality and increase the competitiveness of processes, works, and services is substantiated. As an element of the quality control system, certification is a rather expensive tool, but effective enough both for optimizing production and strengthening competitive positions on the market. To determine the expediency of the implementation, it is necessary to have up-to-date information on the level of quality of processes, products, services and marketing analysis of the market. It was determined that in the modern world, standards exist in a dynamic and changing environment. Thus, as an element of the quality control system, certification is a rather expensive tool, but effective enough both for optimizing production and strengthening competitive positions on the market.

Key words: *standardization, certification, mandatory certification, voluntary certification, quality.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного розвитку економіки питання якості продукції та послуг є дуже актуальним. Підприємства прагнуть збільшити свою конкурентоспроможність, підвищити прихильність споживачів. Деякі з них досягають цієї мети шляхом економії на якості продукції та послуг задля досягнення нижчої ціни. Саме для регулювання якості на вітчизняному ринку розроблено систему стандартизації та сертифікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з управлінням якістю продукції та послуг знайшли відображення в працях вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема А. О. Болотніков, Л. С. Кириченко, В. М. Мазур, Н. Г. Салухіна, А. А. Шапошников та ін.

Метою статті є довести, що на сучасному етапі розвитку виробництва стандартизація та сертифікація є необхідною умовою забезпечення якості.

Виклад основного матеріалу. Питання якості і безпечності продукції та послуг, які реалізуються через новітні торговельні форми, такі як Інтернет-торгівля, торгівля через каталоги та інші дистанційні форми, правове регулювання яких зовсім відсутнє в Україні, є нагальним. Адже реалізація цих товарів та послуг на сьогодні є безконтрольною і ставить під загрозу здоров'я споживачів. Проблеми стандартизації та сертифікації в Україні саме з цього боку не досліджено на достатньому рівні. Актуальність цього питання зростає з кожним роком, адже кількість об'єктів торгівлі, які реалізують товари новими дистанційними способами все зростають [8].

Так, термін “стандартизація” [4, с. 9] з'явився в російському технічному словнику 15 вересня 1925 р., коли був створений Комітет зі стандартизації при Раді праці та оборони та запроваджено обов'язкові стандарти, які одержали силу державного закону. У 1952 р. Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) створено Комітет з вивчення наукових принципів стандартизації (STACO), який здійснює розробку та перегляд визначення найважливіших термінів у галузі стандартизації. Починаючи з 1962 р., коли ISO прийняло перше визначення терміна “стандартизація”, періодично відбувалося його уточнення, що відображало розвиток стандартизації, обумовленим рівнем розвитку науково-технічного прогресу.

Стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального й багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі й сприяння науково-технічному співробітництву [1, с. 6].

Салухіна Н. Г. [3, с. 8] вважає, що стандартизація є одним з найбільш результативних шляхів удосконалення виробничих і торговельних відносин, зниження витрат, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції та послуг. Вона встановлює правила, загальні принципи чи характеристики стосовно різних видів діяльності або її результатів (продукції, процесів, робіт, послуг), розробляючи і

приймаючи доступні всім нормативні документи.

Стандартизація – це встановлення та запровадження стандартів (тобто нормативно-технічних документів, які встановлюють єдині обов'язкові вимоги щодо типів, розмірів, якості, норм й інших особливостей продукції та послуг) з метою упорядкування діяльності в певній галузі економічного використання ресурсів, підтримки техніки безпеки, підвищення якості продукції [3, с. 8].

Мета та основні завдання стандартизації знаходяться у логічному взаємозв'язку з рівнем розвитку країни та спрямовані на вирішення питань міжнародного співробітництва, внутрішнього розвитку країни та розвитку самої системи стандартизації. Головна мета стандартизації полягає в оптимальному впорядкуванню об'єктів стандартизації для прискорення науково-технічного прогресу, підвищення ефективності виробництва, поліпшення якості продукції, удосконалення організації управління народним господарством, розвиток міжнародного економічного, наукового і технічного співробітництва [2].

Відповідно до своєї мети, стандартизація має різні завдання:

- забезпечувати продукцію, процеси та послуги стосовно життя, здоров'я та майна людей, тварин, рослин, довкілля;
- захищати та зберігати майно і продукцію, зокрема під час їх транспортування чи зберігання;
- досягати високої якості продукції, процесів та послуг, відповідної до рівня розвитку науки, техніки та потреб людей;
- реалізувати права споживачів; забезпечувати технічну та інформаційну сумісність і взаємозамінність;
- упроваджувати новітні технології, оновлювати виробництво та підвищувати його продуктивність;
- забезпечувати господарські об'єкти, складні технічні системи з урахуванням допустимого ризику виникнення природних і технологічних катастроф та інших надзвичайних ситуацій [5].

Проте головним завданням стандартизації є створення системи нормативної документації, яка визначає

прогресивні вимоги до продукції, що виготовляється чи послуг, що надаються для потреб народного господарства, населення, оборони держави та експорту, до її розробки, вироблення та застосування, а також забезпечення контролю за правильністю використання цієї документації [2].

Шапошников А.А. вважає, що одним з найважливіших завдань стандартизації є забезпечення необхідною інформацією. Тобто вчений розглядає стандартизацію з позиції уніфікації облікових процедур і зауважує на важливості високого рівня конкретності розпоряджень, що дозволяє чітко налаштувати працівника на виконання певного комплексу дій.

Характерною особливістю стандартизації є те, що сфера її дії та застосування, рівень розвитку знаходяться у широкому діапазоні. Немає такої сфери діяльності людини до якої б не була причетна стандартизація. Адже з поширенням і поглибленням пізнання, розвитком науки і техніки, удосконаленням виробництва масштаби робіт значно зростають і поширюється сфера використання принципів стандартизації:

- врахування рівня розвитку науки й техніки, екологічних вимог, економічної доцільності та ефективності виробничих процесів, безпеки споживачів й України;
- гармонізація нормативних документів з міжнародними стандартами та стандартами інших країн;
- відповідність нормативних документів законодавству України;
- участь у розробленні нормативних документів всіх зацікавлених сторін;
- взаємозв'язок та узгодженість усіх рівнів нормативного регулювання;
- придатність нормативних документів для сертифікації продукції та послуг;
- відкритість інформації, виходячи з вимог чинного законодавства;
- застосування інформаційних систем і технологій.

Останнім часом однією з ключових проблем науково-технічного та економічного розвитку країн є проблема підвищення якості та

конкурентоспроможності продукції та послуг. Поліпшення якості продукції (процесів, робіт, послуг) – це проблема не тільки споживча, але й економічна, соціальна й політична проблеми суспільства. Так, стандарти відіграють важливу роль в судовій практиці під час розв’язання конфліктних ситуацій між виробником і споживачем. Стандарт може стати аргументом, який обтяжує провину або, навпаки, виправдовує підприємство щодо якого є позов у зв’язку з дефектами в продукції чи незадовільною якістю послуг.

Поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності товарів (процесів, робіт, послуг) можливе тільки на основі стандартизації. Вона дозволяє регламентувати вимоги до якості продукції, більш ефективно вирішувати проблеми спеціалізації, визначати найбільш раціональні способи виробництва продукції і переробки сировини, здійснювати управління якістю товарів у виробництві та сфері обігу [3, с. 11].

Проте одним із важливих способів поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності процесів, робіт, послуг є її сертифікація, яка тісно пов’язана зі стандартизацією.

Слово “сертифікація” у перекладі з латинської (*certifico*) означає “підтверджую”, “засвідчую”. Його можна також тлумачити, виходячи зі сполучення латинських слів *certum* – “вірнo” і *facere* – “зроблено”. Хоча історики знаходять зародки сертифікації ще в давній період, але як термін з чітким визначенням слово “сертифікація” прийнято недавно [4, с. 107].

Сертифікація – це гарантія, що виріб або товар відповідає відповідним вимогам і має задану якість. Метою сертифікації є:

- захист інтересів споживачів та підтвердження показників якості продукції;
- створення умов для участі суб’єктів господарювання в міжнародній торгівлі;
- запобігання реалізації продукції та послуг, які є небезпечними для здоров’я та життя суспільства.

Сертифікація стала процедурою, за допомогою якої визнаний у встановленому порядку орган документально засвідчує відповідність процесів, продукції та послуг,

систем якості, систем управління якістю, систем управління довіллям та персоналу до встановлених чинним законодавством вимог [3, с. 134-135].

Так, як сертифікація – це дія, яка проводиться з метою підтвердження через сертифікат відповідності або знак відповідності, що виріб чи послуга відповідають певним стандартам або технічним умовам, в Україні виділяють добровільну та обов’язкову сертифікацію.

Обов’язкова сертифікація процесів, продукції та послуг здійснюється на відповідність до обов’язкових вимог нормативних документів, які зареєстровані в установленому порядку, а також аналогічних вимог міжнародних та національних стандартів інших держав, що введені в дію в Україні [3, с. 179].

Обов’язкова сертифікація у поєднанні з чинною системою державного нагляду обмежує конкуренцію споживчих товарів, що призводить до звуження доступного для споживачів асортименту продукції чи послуг, до невиправдано високого рівня цін та низької якості товарів.

На початок 1999 р. в Україні обов’язкової сертифікації підлягали 32 групи продукції та послуг. Проте починаючи з 2002 р. така цифра сягає більше 70 видів продукції, в т.ч. й деякі види послуг. З 2011 р. перелік товарів, які підлягають обов’язковій сертифікації, скорочено до мінімуму (залишено лише товари дитячого асортименту). А це зовсім не означає, що споживач, який хоче придбати якісний товар, не повинен поцікавитися, чи є сертифікати відповідності на відповідну продукцію [7, с. 5].

При проведенні сертифікації (у випадку позитивного рішення) органом зі сертифікації заявникові видається сертифікат на право маркірувати продукцію спеціальним знаком відповідності. Форма, розміри й технічні вимоги до знака відповідності визначаються державним стандартом. Знак відповідності не може бути застосований, якщо порушені правила його використання.

Вітчизняні норми щодо обов’язкової сертифікації і обов’язковості стандартів не відповідають міжнародним правилам і принципам. Тому прогрес у переговорах

щодо вступу України до Європейського Союзу залежить також і від реформування системи технічного регулювання в Україні.

Разом із тим досвід інших країн, зокрема країн-членів ЄС, свідчить, що для забезпечення безпеки продукції та захисту прав споживачів обов'язкова сертифікація не є необхідною. Так, у країнах ЄС відсутня обов'язкова сертифікація продуктів харчування, але це не означає, що понад 450 млн. жителів єдиної Європи вживають неякісні або небезпечні продукти.

Навпаки, діючи там механізми технічного регулювання дають змогу забезпечувати контроль за додержанням виробником і продавцем вимог безпеки, та одночасно дозволяють впроваджувати інновації, що забезпечує підвищення якості споживчих товарів.

Добровільна сертифікація проводиться з ініціативи юридичних або фізичних осіб на договірних умовах між заявником і органом з сертифікації в системах добровільної сертифікації. Допускається проведення добровільної сертифікації в системах обов'язкової сертифікації органами з обов'язкової сертифікації. Нормативний документ, на відповідність якому здійснюються випробування при добровільній сертифікації, вибирається, як правило, заявником. Заявником може бути виробник, постачальник, продавець, споживач продукції. Системи добровільної сертифікації найчастіше поєднують виробників і споживачів продукції та послуг, зацікавлених у розвитку торгівлі на основі довгострокових взаємовідносин [6, с. 129].

Добровільна сертифікація проводиться в цілях реклами продукції та п/слуг, освоєння нових ринків збуту, формування і підтримки іміджу фірми, а також у випадку, якщо це обумовлено в умовах контракту на постачання продукції, послуг. У промислово розвинених країнах прийнято, щоб якість товару оцінювала незалежна недержавна структура.

Оскільки процедура сертифікації досить дорога, то вона може спричинити зниженню прибутку постачальника або збільшення вартості процесів, продукції, послуг, що у свою чергу може знизити їх

конкурентоспроможність на ринку. Тому постачальник повинен виразно представляти механізм витягання вигоди з процедури сертифікації, наприклад, за допомогою проведення рекламної компанії із залученням висновку незалежної третьої сторони.

Висновки. Таким чином, як елемент системи контролю якості сертифікація є досить дорогим засобом, але достатньо ефективним як для оптимізації виробництва, так і посилення конкурентних позицій на ринку. Витрати на сертифікацію можуть бути як незначними витратами на збут та підтримання якості продукції чи послуг, так і капітальними витратами на переоснащення виробництва. Для визначення доцільності проведення необхідно мати актуальну інформацію про рівень якості процесів, продукції, послуг та маркетинговий аналіз ринку.

Отже, у сучасному світі стандарти існують у динамічному та змінному середовищі. Стандартизація й сертифікація є важливими при виході продукції та послуг на нові конкуруючі ринки, що підвищують імідж та репутацію підприємства, а також її конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Болотніков А. О. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2005. 144 с.
2. Мета і завдання, принципи і методи стандартизації. URL: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/ (дата звернення 12.11.2022).
3. Салухіна Н.Г. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 336 с.
4. Стандартизація і сертифікація товарів та послуг: підручник / за ред. Л.С. Кириченко, А.А. Самойленко. Харків: Вид-во "Ранок". 2008. 240 с.
5. Суть, принципи, мета і завдання стандартизації. URL: http://b-ko.com/book_22_glava_18_2.1.1. (дата звернення 07.11.2022).
6. Топольник В. Г., Котляр М. А. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: навч. посібник. Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. 211 с.
7. Шальман Т. Виробники, які дбають про свою репутацію, проходять добровільну сертифікацію. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 47. С. 5.
8. Шемет А. Д. Стандартизація як метод регулювання якості товарів: її використання для інноваційних форм торгівлі. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/ (дата звернення 26.11.2022).
9. Trusova, N., Vasylyeva, O., Kolokolchukova, I., Konovalenko, A., & Herasymenko, I. (2022). Marketing support of corporate social responsibility of agri-food enterprises. *Scientific Horizons*. 2022. Vol. 5(7). P.101-114. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(7\).2022.101-114](https://doi.org/10.48077/scihor.25(7).2022.101-114).
10. Zbarsky, V.K., Trusova, N.V., Sokil, O.H., Pochernina, N.V., Hrytsaienko, M.I. Social and economic determinants for the development of resource potential of small forms of agrarian production in Ukraine. *Industrial Engineering and Management Systems*. 2020. Vol.19(1). P. 133–142

References

1. Bolotnikov A.O. (2005), *Standartyzatsiya ta sertyfikatsiya tovariv i posluh: navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl.* MAUP, Kyiv, Ukraine.
2. Meta i zavdannya, pryntsyipy i metody standartyzatsiyi, available at. URL: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/ (accessed 12.11.2022).
3. Salukhina N.H. (2010), *Standartyzatsiya ta sertyfikatsiya tovariv i posluh*: Tsentri uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. L. S. Kyrychenko, A. A. Samoilenko. (Ed.). (2008). *Standartyzatsiya i sertyfikatsiya tovariv ta posluh: pidruchnyk*. KH.: Vyd-vo "Ranok", Ukraine.
5. Sut', pryntsyipy, meta i zavdannya standartyzatsiyi, available at. URL: http://b-ko.com/book_22_glava_18_2.1.1. (accessed 07.11.2022).
6. Topol'nyk V. H., Kotlyar M. A. (2006), *Metrolohiya, standartyzatsiya, sertyfikatsiya i upravlinnya yakistyuu: navch. posib.* DonDUET, Donetsk, Ukraine.
7. Shal'man T. (2012), «Vyrobniky, yaki dbayut' pro svoyu reputatsiyu, prokhodytymut' dobrovil'nu sertyfikatsiyu», *Uryadovyy kur'yer*, vol. 47, p. 5.
8. Shemet A. D. Standartyzatsiya yak metod rehulyuvannya yakosti tovariv: yiyi vykorystannya dlya innovatsiynykh form torhivli, available at [:/www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/ Dtr_ep/2011_1/files/EC111_35.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_1/files/EC111_35.pdf) (accessed 26.11.2022).
9. Trusova, N., Vasylyeva, O., Kolokolchukova, I., Konovalenko, A., & Herasymenko, I. (2022). Marketing support of corporate social responsibility of agri-food enterprises. *Scientific Horizons*, 25(7), p. 101-114. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(7\).2022.101-114](https://doi.org/10.48077/scihor.25(7).2022.101-114).
10. Zbarsky, V.K., Trusova, N.V., Sokil, O.H., Pochernina, N.V., Hrytsaienko, M.I. Social and economic determinants for the development of resource potential of small forms of agrarian production in Ukraine. *Industrial Engineering and Management Systems*, 2020, 19(1), p. 133–142